

ZORGPAD MIGRANTEN MET DEMENTIE

Template voor uw eigen versie

[handleiding >>](#)

[naar overzicht >>](#)

Doel van het Zorgpad migranten met dementie en handleiding voor het maken van uw eigen versie

Dit document geeft informatie over het Zorgpad migranten met dementie in Amsterdam Nieuw-West.

Het aandeel eerste generatie niet-Westerse migranten in de ouderenbevolking neemt toe. Zij hebben vaker chronische ziekten, lage gezondheidsvaardigheden, een laag opleidingsniveau en beperkte beheersing van het Nederlands. Vanwege deze obstakels in taal, cultuur en opleidingsniveau is de diagnostiek van dementie en de zorg voor dementerende patiënten complexer.

Dit zorgpad brengt de specifieke mogelijkheden voor diagnostiek, behandeling en zorg rondom dementie bij deze groep ouderen in kaart. Dit zorgpad is geschreven voor huisartsen omdat zij de spil vormen in zowel preventie, diagnostiek als zorg voor deze groep.

De infographic op blad 3 geeft een overzicht van de verschillende fasen, activiteiten en betrokken personen en instellingen. Door op de bollen met oranje rand te klikken wordt u naar de specifieke onderdelen geleid. U kunt ook links- en rechtsboven op de pagina's door het document navigeren.

De gegevens over de professionals werden verzameld tijdens een zogenaamde Carrousel-bijeenkomst, waarbij veel partijen betrokken bij de dementiezorg voor oudere migranten in Amsterdam Nieuw-West, kennis met elkaar maakten. Voor de achtergrondkennis wordt zo nodig verwezen naar (wetenschappelijke) bronnen. **Voor uw eigen versie: zie het stappenplan en de link naar de uitgebreide handleiding en documenten rechts in het paarse kader.**

Dit zorgpad is gemaakt door:

- Dr. Ö. Uysal-Bozkir, onderzoeker AUMC Geriatrie/ MC Slotervaart
- Dr. R. Vissenberg, onderzoeker AUMC/ MC Slotervaart
- Dr. B. Buurman, hoogleraar acute ouderenzorg, AUMC
- Drs. J. van Campen, klinisch geriater OLVG
- Drs. M. Goudsmit, klinisch psycholoog OLVG

Met medewerking van:

- Dr. J. van den Broeke, Pharos/ Dementiezorg voor Elkaar
- Stichting Amsterdamse Gezondheidscentra (huisartsenkoepel)

Financiering: ZonMW Project "Niet-westerse migranten met dementie: hoe bereiken we ze met passende zorg?"

[Memorabel project nummer 733050704] | Infographic en realisatie: tencatewebadvies.nl

Dit zorgpad is ontwikkeld in en voor Amsterdam Nieuw-West. Het is mogelijk een versie te maken voor uw eigen omgeving.

Neem voor meer informatie contact op met:

J. van Campen, klinisch geriater OLVG

j.p.c.m.vancampen@olvg.nl

of

M. Goudsmit, klinisch psycholoog OLVG

m.goudsmit@olvg.nl

Stappenplan voor het maken van uw eigen versie:

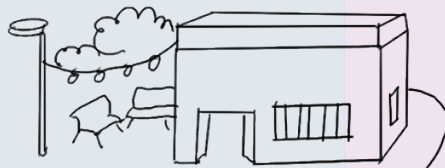
1. Organiseer een Carrousel-bijeenkomst m.b.v. handleiding en documenten van stap 4
2. Verzamel de gegevens voor pagina's als 7, 8, 9 en 10
3. Laat de gegevens invoeren in de template. Hier is een klein bedrag aan verbonden informatie: info@tencatewebadvies.nl
4. Download de handleiding en documenten:
>> www.dementiezorgvoorelkaar.nl/ken-je-netwerk/

Niet pluis

Diagnose

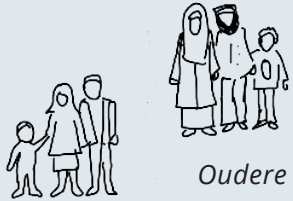
Leven met dementie en stervensfase

Buurthuis

Vrijwilliger

Buren, kinderen en familie

Oudere migranten met een dementie

GZ-psycholoog

POH Ouderen

Huisarts

Primaire preventie

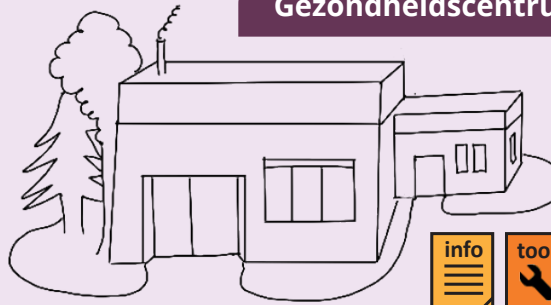
Gebedshuis

Vrijwilliger

Ziektediagnose

Gezondheidscentrum

Specialist ouderengeneeskunde

Casemanager dementie

Zorgdiagnose

Neuropsycholoog

Ergotherapeut

Ouderen psychiater

Klinisch geriater

Geriatrisch verpleegkundige

Opvang
Dagbesteding
Dagbehandeling

Fysiotherapeut
Ergotherapeut

Woon/zorgcentrum

Team Palliatieve Zorg

Thuis (bij kinderen)

Wijkverpleegkundige

Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundige

Psycho-educatie

Ziekenhuis

Belangrijke aandachtspunten voor de praktijk

Taalbarrière:

- Zorg voor een (professionele) tolk, bv. via Tolk- en vertaalcentrum Nederland, 088-255 52 22
>> <https://www.tvcn.nl/>
- Vraag vooraf goed na welke taal en evtueel welk dialect de patiënt spreekt
- Plan zo nodig dubbel consult in, omdat werken met tolken meer tijd kost
- Het AOF geeft extra vergoeding voor consulten met patiënten met een beperkte beheersing van de Nederlandse taal

Laaggeletterdheid:

- Veel oudere migranten hebben beperkte gezondheidsvaardigheden: weinig kennis van het lichaam, kennen dementie als ziekte niet. Houd hier rekening mee: geef extra uitleg.

Culturele verschillen:

- Schaamte kan een rol spelen bij psychische klachten en dementie.
- Vergroot het contact door interesse te tonen in de achtergrond van patiënt (geboorteplaats, migratiegeschiedenis)
- Het Cultureel Interview biedt handvatten om tijdens het consult vragen te stellen
>> <https://www.pharos.nl/infosheets/het-culturele-interview/>

Nuttige websites:

>> <https://www.alzheimer-nederland.nl/regios/amsterdam>

>> <https://www.huisarts-migrant.nl/>

Pharos:

☐ **over gezondheidsvaardigheden**

>> <https://www.pharos.nl/thema/laaggeletterdheid-gezondheidsvaardigheden/>

☐ **teach-back methode**

>> <https://www.pharos.nl/infosheets/laaggeletterdheid-en-beperkte-gezondheidsvaardigheden-de-terugvraagmethode/>

☐ >> <https://www.pharos.nl/kennisbank/casuistiek-voor-intervisie/>

☐ **casusbeschrijving en de lijst met symptomen van de casus van Pharos**

>> http://casussen-uit-achterstandswijken.nl/?page_id=1093

Vóór de diagnose - 'niet plus'

Primaire preventie

Migranten hebben weinig kennis van dementie doordat de levensverwachting in het herkomstland ten tijde van hun vertrek veel lager was. Zij herkennen 'niet-plus'- signalen niet altijd, of plaatsen deze signalen niet bij cognitieve achteruitgang. Bovendien weten zij vaak niet wat de mogelijkheden voor zorg en ondersteuning zijn.

- Vaak organiseren buurthuizen, moskeeën en verenigingen voorlichtingen in eigen taal over verschillende gezondheidsonderwerpen
- Pharos heeft een trainingsaanbod om sleutelpersonen te trainen in het geven van voorlichting
- Voorlichters Gezondheid bieden in heel Nederland voorlichting aan over ziekten aan mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. >> <http://www.voorlichtersgezondheid.nl/>
- Via een beeldverhaal op een scherm in de wachtkamer van de huisarts, kan eenvoudige uitleg over dementie gegeven worden.
>> <https://onedrive.live.com/>
- Leg folders over dementie in verschillende talen in de huisartsenpraktijk (hoewel deze folders voor de analfabete ouderen niet behulpzaam zijn, kunnen hun kinderen deze vaak wel lezen).
>> <https://www.alzheimer-nederland.nl/informatie-brochure/talen>
- Het stellen van de diagnose dementie is zinvol in verband met:
 - o het plannen van de juiste zorg en het managen van verwachtingen in de toekomst,
 - o de toegang tot zorg (zoals een casemanager en voorzieningen)
 - o het geven van adviezen hoe met (veranderd) gedrag om te gaan

Zie ook:

>> <https://www.dementieweb.nl/wat-is-dementie/>

>> <https://www.alzheimer-nederland.nl/dementie>

TIP

Wijs de familie op toolkit Signaleren: filmpjes met uitleg over symptomen van dementie in Nederlands, Arabisch, Turks, Berbers.

>> <http://signaleren.alzheimer-nederland.nl/>

Diagnose - 1

Ziektediagnostiek van dementie

In de huisartsenpraktijk/ eerste lijn:

- Een reguliere dementiescreeningstest (MMSE) is beperkt toepasbaar bij oudere migranten, zeker als zij laagopgeleid of analfabeet zijn. Door taalbarrière, beperkte testervaring en laag opleidingsniveau is er een groot risico op fout-positieve uitslagen.
- Bruikbare tests:
 - o RUDAS met (professionele) tolk:
>> <https://www.nkop.nl/praktijk/meetinstrumenten/details/?instrument=37>
 - o IQCODE: informantvragenlijst over cognitieve achteruitgang in de voorgaande 10 jaar, in te vullen door familie.
Zie >> <https://www.nkop.nl/praktijk/meetinstrumenten/details/?instrument=26>
 - o Overweeg huisbezoek door specialist ouderengeneeskunde
 - o Overweeg bespreking in Multidisciplinair overleg (MDO) in GZC Slotermeer, de Vaart of Osdorp

Tweede lijn:

Verwijs bij complexe situatie of moeite met de diagnose naar geheugenpoli gericht op oudere migranten:

- o OLVG-West of OLVG-Oost (onderzoek met tolk, cultuurspecifieke taken bij ergotherapeut en Cross-culturele dementiescreeningstest)
>> <https://www.olvg.nl/locatie-west/polikliniek-geriatrie/geheugenpoli-voor-migranten-multidisciplinair>

TIP

Een goede hetero-anamnese is belangrijk. Vraag met name naar achteruitgang in activiteiten die patiënt eerst nog wel beheerste (bv. boodschappen doen, betalen, rituelen zoals bidden uitvoeren, de weg vinden etc) en naar achteruitgang in het Nederlands als tweede taal.

Diagnose - 2

Zorgdiagnose

Mantelzorgers

Heb oog voor '**sandwich-problemen**': wanneer de kinderen zowel de traditionele mantelzorgrol willen vervullen én daarnaast zelf een gezin hebben en/of werken, kan dat leiden tot overbelasting van de mantelzorger.

Heb oog voor '**spilzorg**': wanneer één mantelzorger alle zorg alleen biedt en zo als het ware de spil vormt van het leven van de patiënt, is het bespreken van delen van zorg nodig.

Eenzaamheid

Dit komt vaak voor bij oudere migranten, waarschijnlijk door de migratiegeschiedenis, de soms grote afstand tot de autochtone samenleving (minderheidspositie) en de grotere mate van stress die zij ervaren.

Besteed aandacht aan het hebben van zinvolle bezigheden en een sociaal gewaardeerde rol.

>> <https://welzijnopreceptamsterdam.nl/>

Gebruik de gesprekslijst '**Zorgen doe je Samen**' of de '**3-minutencheck overbelasting mantelzorgers**' om in gesprek te gaan met mantelzorgers van oudere migranten met dementie:

>> <https://www.pharos.nl/kennisbank/gesprekslijst-zorgen-doe-je-samen/>

en

>> <https://www.pharos.nl/Mantelzorgoverbelasting-laaggeletterde-ouderen-Checklist-Pharos.pdf>

Adressen welzijn en voorlichting

Combiwel huizen van de wijk, spil in de wijk en welzijnscoaches: >> <http://www.huisvandewijknieuwwest.nl>

Team-nieuwwest >> <https://www.combiwel.nl/welzijn-op-recept/>

Alzheimercafé Nieuw West Elke maand bijeenkomst voor mantelzorgers >> <http://www.alzheimeramsterdam.nl/nieuwwest/contact/>

Vrouw en Vaart Wekelijkse koffieochtenden voor Turkse en Marokkaanse vrouwen >> <http://www.vrouwenvaart.nl/cursus-aanbod/educatief-programma/>

Marokkaanse ouderensalon: Mantelzorg ondersteuning >> <http://www.mosstichting.nl>

Odensehuis >> <https://www.cordaan.nl/locatie/odensehuis-amsterdam-west>

SEZO Nieuw West >> <https://sezo.nl/inloop-mantelzorg/>

Amsterdamse GGD >> <https://www.socialekaart.amsterdam.nl/thema/trefwoord/migranten>

TIP

Op dit moment wordt er geëxperimenteerd met een 'anderhalfde lijnsgeheugenpoli voor migranten' waarbij een klinisch geriater en klinisch psycholoog uit het OLVG diagnostiek in de huisartsenpraktijk verrichten.

Dit project werd gefinancierd door de regiotafel. Indien dit zorginnovatieproject succesvol blijkt, volgt mogelijk uitbreiding naar andere HAGRO's.

Leven met dementie en stervensfase

Mantelzorgers

Voor migrantenfamilies is uitleg over de ziekte en hoe ermee om te gaan zeer belangrijk, omdat er vaak weinig ervaring is met dementie in de familie, en men zich schaamt of het niet gepast vindt om er buitenshuis over te spreken.

Op de verhalenbank van dementieweb zijn ook ervaringen van mantelzorgers van oudere migranten te lezen:

>> https://www.dementieweb.nl/tag/migranten-en-dementie/?post_type=verhaal

Casemanager

Schakel zo mogelijk een casemanager in die de taal van de patiënt en familie spreekt of interculturele vaardigheden heeft.

Voor adressen en namen zie de bijlage 'contactgegevens belangrijke personen'.

POH-ouderenzorg / Praktijkverpleegkundige

- o SAG Gezondheidscentrum Osdorp 020-6103205
- o SAG Gezondheidscentrum Slotermeer 020-6133212
- o SAG Gezondheidscentrum de Vaart 020-6676666

Vrijwilligers / dagbesteding

Thuiszorg: vraag de cliënt of ze voorkeur hebben. Soms is er een voorkeur voor instellingen die medewerkers hebben van de eigen taal en cultuur, maar soms ook juist een voorkeur voor reguliere zorg, bv. omdat men bang is voor roddel binnen de eigen gemeenschap.

- o Leven en Zorg - Zorginstelling MOB >> <https://levenenzorg.nl/>
- o Sensa (Zorg) >> <https://www.sensazorg.nl/>
- o Avicen Thuiszorg >> <http://www.avicenthuiszorg.nl/>

Cultuurspecifieke dagopvang

Reguliere dagopvang kan oudere migranten met dementie bieden wat zij nodig hebben. Bij nadrukkelijke voorkeur van de cliënt is er ook cultuurspecifieke dagopvang beschikbaar.

- o Marokkaanse ouderen: Riekerhof/ Darkom >> <https://www.cordaan.nl/locatie/darkom-dagactiviteiten>
- o Turkse ouderen: De Hudsonhof/ Misafirhane >> <https://www.cordaan.nl/locatie/misafirhane>
- o Surinaamse ouderen: Kraka e Sewa >> <https://www.cordaan.nl/locatie/kraka-e-sewa>

Verpleeghuiszorg

Reguliere verpleeghuiszorg kan oudere migranten met dementie meestal bieden wat zij nodig hebben.

Bij nadrukkelijke voorkeur van de cliënt is er ook islamitische verpleeghuiszorg beschikbaar.

- o Islamitische ouderen: Cordaan/ Al-Noor >> <https://www.cordaan.nl/locatie/al-noor>

TIP

Pharos ontwikkelde voorlichtingsmateriaal voor patiënten en hulpverleners over palliatieve zorg voor verschillende culturen.

Zie >> <https://www.pharos.nl/thema/palliatieve-zorg/> voor een overzicht

Aanbevolen literatuur

- Goudsmit, M. Uysal-Bozkir, Ö., Parlevliet, J.L, van Campen, J. , de Rooij, S. & Schmand, B. (2017).
The Cross-Cultural Dementia Screening (CCD): A new neuropsychological screening instrument for dementia in elderly immigrants.
J Clin Exp Neuropsychol, 39:2, 163-172.
- Goudsmit, M., Uysal-Bozkir, Ö. & van Campen, J. Hoofdstuk 12.5. Dementie bij Migranten.
In: M. van den Muijsenbergh & E. Oosterberg (red.).
Zorg voor laaggeletterden, migranten en sociaal kwetsbaren in de huisartsenpraktijk (2016).
Pharos / NHG.
- Goudsmit, M., van Campen, J. & Uysal-Bozkir, Ö.
Cross-culturele Dementiescreening: ontwikkeling, resultaat, geleerde lessen en adviezen voor de praktijk.
In: Borra, R., Van Dijk, R. & Verboom, R. (2016). Cultuur en psychodiagnostiek. Professioneel werken met psychodiagnostische instrumenten.
Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Goudsmit, M., van Campen, J., Schilt, T., Hinnen, C. Schmand, B. (2018).
One Size Does Not Fit All: Comparative diagnostic accuracy of the Rowland Universal Dementia Assessment Scale and the Mini Mental State Examination in a memory clinic population with very low education.
Dement Geriatr Cogn Dis Extra (8).
- Van Campen, J.; Goudsmit, M.
Ouderen met een migratieachtergrond en dementie.
In: Van Iersel, M., Smalbrugge, M., Van de Pol, M., Petrovic, M., de Rooij, S.; Olde Rikkert, M. (red.) Leerboek geriatrie. Probleemgeoriënteerd werken met ouderen (2017).
Utrecht: de Tijdstroom.
- Van Tilburg, T.G., & Fokkema, T. (2018).
Hogere eenzaamheid onder Marokkaanse en Turkse ouderen in Nederland: Op zoek naar een verklaring.
Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie, 49, 263-273. <http://dx.doi.org/10.1007/s12439-018-0269-1>
- Vissenberg, R., Uysal-Bozkir, Ö., Goudsmit, M., van Campen, J., Buurman-van Es, B. (2018).
Barriers in providing primary care for immigrant patients with dementia: general practitioners' perspectives.
BJGP open.

Contactgegevens van personen betrokken bij zorgpad Migranten met dementie - Voor huisartsen in ...

Welke zorg / organisatie	Naam	Telefoonnummer	E-mail-adres
Welzijnscoach			
Wijkverpleegkundigen			
Specialisten ouderengeneeskunde			
Klinisch gerieters			

>> vervolg op volgende blad

Contactgegevens van personen betrokken bij zorgpad Migranten met dementie - Voor huisartsen in ... - vervolg

Versie 2019

Welke zorg / organisatie	Naam	Telefoonnummer	E-mail-adres
Casemanagers			
POH-ouderenzorg/ Praktijkverpleegkundigen			
Vrijwilligers/ dagbesteding			